

KRAJINA JAKO ZDROJ

Záměr:

Lidé využívají krajinu ke svému prospěchu, hospodaří v ní, získávají z ní vodu, energie i nerostné suroviny.

Anotace:

Lidé využívají krajinu ke svému prospěchu, hospodaří v ní, získávají z ní vodu, energie i nerostné suroviny. Zprostředkovat tuto myšlenku žákům je hlavním záměrem výukového programu Krajina jako zdroj. Program se zaměřuje na krajinu jižního Plzeňska, úžeji pak na krajinu v okolí terénní stanice Občanského sdružení Ametyst ve staré škole na Prusinách u Nebílov. S mírnými úpravami je program realizovatelný i mimo tuto lokalitu. Využitím místní krajiny jako prostředku i cíle vyučování se zabývá místně zakotvené učení. Vybrané prvky tohoto didaktického přístupu spolu s kooperativními metodami výuky a metodou problémového vyučování jsou základní didaktická východiska výukového programu.

Program je připraven pro žáky speciální školy se středně těžkým mentálním postižením.

Cíl:

- žák poznává místní krajinu přímým pozorováním i aktivní činností, rozliší a pojmenuje její jednotlivé typy (zahrada, sad, louka, pole, les)
- žák pozná předměty, které nepatří do přírody
- žák pozná různé materiály a analyzuje odkud z přírody pocházejí
- žák se přímou zkušeností seznamuje s hospodářskými zvířaty a jejich životními nároky
- žák popíše, jak člověk využívá místní krajinu a zhodnotí, co pro něj užitečného lze získávat z každého typu krajiny
- žák má možnost vytvářet si kladný vztah k přírodě pobytem ve venkovském prostředí
- žák se aktivně zapojuje do činností během programu (naslouchá, vyjadřuje svůj názor, odpovídá na otázky, dotazuje se)
- žák spolupracuje s ostatními při skupinové práci

Cílová skupina:

- speciální ZŠ

Počet účastníků:

- 10–20 žáků na 1 lektora

Délka programu:

- 180 minut (včetně přestávek)

Místo:

Místem realizace programu je terénní stanice Občanského sdružení Ametyst v Prusinách u Nebílov a její bezprostřední okolí. S mírnými úpravami je program realizovatelný i mimo tuto lokalitu.

Pomůcky:

- papírová lepící páska a lihová fixa
- libovolný předmět, který použijeme pro zvukový signál, například zvonek (pro ukončení práce, upoutání pozornosti žáků)
- libovolné předměty denní potřeby (cca 20 ks, alespoň jeden předmět na žáka) – z oblastí: stravování, učení, hygieny, volnočasových aktivit, spaní (například: zubní kartáček, jablko, šampón, učebnice, hrnek, hračka, budík atd.) (dále předměty denní potřeby – cca 20 ks) *aktivita 2 a 3*
- košík *aktivita 2 a 3*
- plakát s nadpisem „Co přes den dělá“ (formát A1) s nakreslenou postavou panáčka/panenky – okolo něj je nakresleno 5 denních situací (hraní si, učení, mytí, stravování, spaní) *aktivita 3*
- do skupin – kartičky „dřevo“, „jídlo“, „voda“ v různém barevném provedení a v dostatečném počtu pro každou skupinu *aktivita 4*
- do skupin – obrázky denních činností *aktivita 4*
- krmivo pro zvířata (suché pečivo, jablka, mrkve) *aktivita 5*
- tabule (magnetická a popisovací), fixy na tabuli, magnety *aktivita 6*
- obrázky šesti typů (částí) krajiny – A4 zalaminované (les, louka, zahrada, kamenolom, sad, pole s obilím) *aktivita 6*
- kreslené obrázky kulturní krajiny na A3 *aktivita 7*
- nalepovací kartičky s názvy částí krajiny *aktivita 7*
- nalepovací kartičky s obrázky surovin/produktů *aktivita 7*
- nalepovací kartičky s názvy surovin/produktů *aktivita 7*

Popis programu:

• Zahájení	5–10 minut
• Hledání předmětů	5–10 minut
• Přesun a kratší přestávka	5–10 minut
• Předměty denní potřeby	15–20 minut
• Přestávka	20 minut
• Denní činnosti	15–20 minut
• Procházka po Prusinách	20–25 minut
• Přesun a kratší přestávka	5–10 minut
• Co získává člověk z různých částí krajiny	10–15 minut
• Kulturní krajina – úkol do portfolia	25–30 minut
• Zpětná vazba a hodnocení programu	10 minut

CELKEM

nejvýše 180 minut

Popis aktivit:

1) Zahájení

Dílčí cíl:

- uvedení do výukového programu

Organizace:

- venku, před starou školou

Čas:

- 5–10 minut

Pomůcky:

- papírová lepící páska, lihová fixa

Obsah:

Lektor přivítá účastníky, představí se a uvede, že bude jejich průvodcem při dnešním programu. Poté stanoví pravidla chování a informuje žáky o bezpečnosti během programu. Následně se žáci představí jmény. Pro snazší oslovování jim může lektor zhotovit jmenovky z papírové lepící pásky. Jmenovku si žáci přilepí na viditelné místo na oděvu.

2) Hledání předmětů

Dílčí cíl:

- žák vyhledá předměty, které nepatří na louku

Organizace:

- venku, na vyhlídce

Čas:

- 5–10 minut

Pomůcky:

- košík, předměty denní potřeby – cca 20 ks

Obsah:

Žáci hledají na louce u vyhlídky předměty denní potřeby, které na ni nepatří. Nalezené předměty nosí lektorovi do košíku. Předměty zde rozmístí lektor před začátkem programu.

Přesun do třídy a kratší přestávka:

- 5–10 minut

3) Předměty denní potřeby

Dílčí cíl:

- žák přiřadí předmět k denní situaci a svoji volbu zdůvodní
- žák určí z jakého materiálu je předmět vyroben
- žák s pomocí lektora popíše, odkud z krajiny materiál pochází

Organizace:

- ve třídě, na zemi na koberci (na sedacích polštářích), v kruhu

Čas:

- 15–20 minut

Pomůcky:

- předměty denní potřeby, plakát s nadpisem „Co přes den dělá“ (formát A1) s nakreslenou postavou panáčka / panenky – okolo něj je nakresleno 5 denních situací (hraní si, učení, mytí, stravování, spaní)

Obsah:

Žáci si nejdříve vyberou z košíku jednu libovolnou věc denní potřeby (viz aktivita 2). Předměty poté umísťují na plakát k jedné z denních situací a svoji volbu zdůvodňují. Pokusí se také určit, odkud z krajiny předmět, respektive surovina, ze které se vyrábí pochází. Na závěr lektor s žáky shrne, že předměty (či suroviny, ze kterých byly vyrobeny) pochází přímo či nepřímo z krajiny. Krajina je pro nás zdrojem, ze kterého čerpáme.

Přestávka:

- 20 minut
- uvnitř ve třídě

4) Denní činnosti

Dílčí cíl:

- žák přiřadí podle zadání (za asistence lektora) kartičky s pojmy „dřevo“, „jídlo“, „voda“ k obrázkům denních činností

Organizace:

- ve třídě, u stolů, skupiny po 3–4 žácích

Čas:

- 15–20 minut

Pomůcky:

- do skupin – kartičky „dřevo“, „jídlo“, „voda“ v různém barevném provedení a v dostatečném počtu pro každou skupinu, obrázky denních činností

Obsah:

V této aktivitě se zaměříme na krajinu jako zdroj potravy, dřeva a vody a na to, kdy se s těmito produkty během dne setkáváme. Nejprve společně se žáky popíšeme jednotlivé obrázky denních činností. Následně zadáme úkol. Žáci mají ve skupinách přiřazovat (případně za asistence lektora a pedagogů) k obrázkům denních činností barevné kartičky s pojmy „dřevo, jídlo, voda“ podle toho, zda je na obrázku znázorněna potrava, předměty ze dřeva nebo voda. Například k obrázku s dřevěnou skřínkou a sklenicí nápoje přiřadí kartičky „dřevo“ a „voda“. Na závěr proběhne společná kontrola.

5) Procházka po Prusinách

Dílčí cíl:

- žák nakrmí hospodářská zvířata (ovce, kozy, drůbež)
- žák popíše životní nároky zdejších hospodářských zvířat
- žák pozná louku, zahradu, sad, pole a zhodnotí rozdíly ve vzhledu mezi nimi
- žák popíše, jak člověk využívá místní krajinu (zahrada, pole, louka, sad)

Organizace:

- venku

Čas:

- 20–25 minut

Pomůcky:

- krmivo pro zvířata (suché pečivo, jablka, mrkve)

Obsah:

Lektor provede žáky po Prusinách. Nejdříve navštíví dvorek a zahradu s hospodářskými zvířaty. Vysvětlí žákům význam dotyčných hospodářských zvířat a jejich životní nároky. Poté ukáže žákům, jak zvířata nakrmit a žáci je podle zájmu krmí. Po krmení je vhodné nechat žákům prostor pro vyjádření pocitů z přímého kontaktu se zvířaty. Nejlépe provést metodou komunitního kruhu. Následně žákům vysvětlí význam a využití zahrady a ukáže, co se zde pěstuje. Poté projde k sadu, zde je vidět i nedaleké pole a louka. Povídá si s žáky o využití těchto částí krajiny.

Přesun do třídy a kratší přestávka

- 5–10 minut

6) Co získává člověk z různých typů krajin

Dílčí cíl:

- žák určí podle obrázku typ krajiny
- žák zhodnotí, co užitečného může člověk získávat z každého typu krajiny

Organizace:

- ve třídě, společně v půlkruhu před tabulí

Čas:

- 10–15 minut

Pomůcky:

- tabule (magnetická a popisovací), magnety, fixy na tabuli, obrázky šesti typů krajin – A4 zalaminované (les, louka, zahrada, kamenolom, sad, pole s obilím)

Obsah:

Lektor postupně ukazuje a připevňuje na tabuli obrázky vybraných typů krajin. Žáci nejprve pojmenují typ krajiny, poté vymýšlí, co z daného typu krajiny může člověk získávat. Lektor může mít na tabuli připravené pojmy, ze kterých žáci vybírají a dále upřesňují (například: jídlo, kámen, dřevo, potrava pro dobytek, byliny atd.).

7) Kulturní krajina – úkol do portfolia

Dílčí cíl:

- žák pojmenuje vybrané typy krajiny
- žák přiřadí k typu krajiny vybranou surovinu (produkt), kterou z ní lze získávat
- Organizace: ve třídě u stolu, individuálně, skupinové zadání i kontrola

Organizace:

- ve třídě

Čas:

- 25–30 minut

Pomůcky:

- pro každého žáka – kreslený obrázek kulturní krajiny (A3), pomůcky pro samostatný úkol do portfolia (nalepovací kartičky 1) s názvy částí krajiny, 2) se surovinami/produkty, 3) s obrázky surovin/produktů)

Obsah:

Každý žák obdrží kreslený obrázek kulturní krajiny. Žáci pod vedením lektora postupně pojmenují na obrázku části krajiny (les, louka, zahrada, kamenolom, sad, pole). Přitom probíhá opakování, kdy žáci popisují, co užitečného pro člověka lze z dané části krajiny získávat.

Zadání úkolu je zvlášť, aby mohlo případně sloužit i jako domácí úkol. Do obrázku, se kterým v tomto úkolu pracovali, dolepí žáci kartičky s názvy krajiny krajiny. Poté dolepí kartičky s názvy surovin a produktů, které lze z dané části krajiny získat a nakonec nalepí kartičky s nakreslenými obrázky surovin a produktů.

8) Zpětná vazba a hodnocení programu

Dílčí cíl:

- žák zhodnotí, jak se mu líbil výukový program

Organizace:

- ve třídě, v kruhu

Čas:

- 10 minut

Pomůcky:

- žádné

Obsah:

Zhodnocení provedeme formou komunitního kruhu, kdy lektor sedí v kruhu společně se žáky. Na začátku uvede základní pravidla (viz Zdroje informací – Nováčková, Jana: Komunitní kruh). Žáci si předávají předmět a ten kdo ho drží, může odpovídat na lektorem položenou otázku. Nikdo jiný se v tu chvíli vyjadřovat nesmí. Lektor pokládá vždy právě jednu otázku. Možné otázky: Jak se dnes pracovalo? Co nového jsme se dozvěděli? Co jsme se mohli naučit? Co bylo při programu hezkého? Na závěr, pro potřeby celkového zhodnocení programu žáky, může lektor položit otázku, jak se žákům program líbil a žáci odpoví nonverbálně pomocí rukou. Před položením otázky lektor

vysvětlí hodnocení. Ruce nad hlavou znamenají „hodně líbilo“, předpažené ruce (kolmo k trupu) „nic moc“, ruce podél těla „nelíbilo“. Aby se žáci vzájemně neovlivňovali, mohou provést zhodnocení se zavřenýma očima.

Doporučení:

Snažit se aktivně zapojovat všechny žáky a nenechat se unést činností těch nejaktivnější. Pozorovat, kde je při práci třeba více pomáhat a zapojit i přítomné pedagogy či asistenty. Aktivitu lze mírně zkracovat či prodlužovat v závislosti na aktuální situaci. Ponechat ale minimálně 10 minut na závěrečné zhodnocení a zpětnou vazbu.

Poznámky:

Program je připraven pro žáky speciální školy se středně těžkým mentálním postižením. Program by bylo možné v této podobě absolvovat i s mladšími žáky 1. stupně ZŠ.

Na začátku programu je možné doprovázejícím pedagogům rozdat připravené dotazníky k výukovému programu. Slouží jako zpětná vazba.

Klíčová slova:

Krajina, využívání krajiny, krajina jako zdroj, kontakt s přírodou, hospodářská zvířata.

Zdroje informací:

Literatura:

Doporučené očekávané výstupy. Environmentální výchova v základním vzdělávání, in: Doporučené očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. VÚP, Praha 2011

Plzeňsko: příroda, historie, život. Baset, Praha 2008

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální. RVP ZŠS. VÚP, Praha 2008

Šafarčíková, Simona: **Cílená zpětná vazba.** Metodický list 9/2011. Občanské sdružení Ametyst, Plzeň 2011. Ke stažení <http://labyrint.ametyst21.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/38-metodicke-listy>

WWW:

Nováčková, Jana: **Komunitní kruh** [online]. Metodický portál RVP, <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/424/komunitni-kruh.html/>>

Vyučovací metody – problémové vyučování [online]. Infogram, <<http://www.infogram.cz/article.do?articleId=1306>>

Škola pro udržitelný rozvoj – Místně zakotvené učení [online]. <<http://www.skolaprozivot.cz/mzu>>

Autoři metodiky:

Jan Hibler, Lenka Prunerová (Občanské sdružení Ametyst)